Pròleg

A la meva família som quatre: el meu pare Mauro, la meva mare Lorena, la meva germana Pamela i jo. Venim d'un petit poble de la província de Varese, Rancio Valcuvia, un lloc de només nou-cents habitants al nord d'Itàlia. La meva germana té dotze anys més que jo. Va néixer quan la meva mare tenia divuit anys i el meu pare vint-i-un, durant un estiu d'amor apassionat que, sorprenentment, ha perdurat quaranta-quatre anys. Encara avui estan enamorats. La meva germana va estudiar dret, i la meva infància és plena d'imatges d'ella envoltada de llibres gruixuts, estirada al jardí recitant articles legals durant hores. Tot i ser petita, em duia a tot arreu. Recordo l'orgull que vaig sentir quan em va portar a la universitat, i les aventures compartides a la caravana quan la visitàvem durant el seu Erasmus a Alemanya, dormint al pàrquing de la seva residència d'estudiants. El meu pare és tant fuster com artista. Vaig créixer envoltada de l'olor de serradures, aprenent a agafar un full en blanc, traçar-hi línies corbes amb un bolígraf que creaven espais i després omplir-los amb decoracions imaginàries. El veia transformar la fusta en mobles, instruments musicals i objectes de tota mena. La meva mare és educadora social. Sempre ha treballat amb dones que havien patit violència de gènere i amb persones en situació de vulnerabilitat socioeconòmica. La meva infància és plena de records seus mostrant-me el valor de verbalitzar les emocions, d'escoltar amb

atenció i del seu profund compromís amb la comunitat: coneixia pràcticament tothom a través de la seva feina amb ONG, escoles i projectes socials. Això, de vegades, podia ser una mica molest en l'adolescència, sobretot quan m'agradava algú del poble i ella ja coneixia tota la història d'aquella persona.

Deixant de banda aquesta anècdota, la veritat és que des de ben petita em despertava molta curiositat la manera com ella interactuava amb els altres. Volia saber coses sobre les cases d'acollida secretes on treballava, les trucades de matinada que rebia, les visites que feia a les presons, la seva agenda atapeïda i el to calmat, però ferm que sempre mantenia. En diferents etapes de la meva vida, li vaig fer preguntes sobre la seva feina. A tretze anys, li vaig preguntar: «Mama, com t'ho fas per no endur-te totes aquelles emocions a casa?». A vint-i-dos: «Com pots ser ferma i empàtica alhora?». Ara, a trenta-un, la curiositat s'ha transformat en reflexió crítica. Em trobo preguntant-me: «Com equilibres els recursos limitats que tens amb les múltiples necessitats dels altres? Com prioritzes? Com decideixes a qui ajudaràs i com?». (Si us pregunteu per què recordo tan bé aquestes preguntes, és perquè sempre he escrit diaris, que han estat per a mi una autèntica salvació.) El meu interès per la seva feina va ser constant, fins i tot en un període en què em sentia gelosa de les persones a qui ajudava. Llavors fins i tot vaig inventar-me una amiga imaginària anomenada Vocina –que en italià vol dir «la veueta»–, que em deia que aquelles persones eren més importants que jo. Tot i que Vocina només es va quedar uns mesos amb mi, les preguntes van continuar. M'han acompanyat sempre, han marcat tant el meu camí personal com l'acadèmic, i m'han empès a reflexionar profundament sobre la naturalesa de l'ajuda, la cura i els reptes de dur a terme aquestes funcions.

Vaig emportar-me aquestes preguntes durant tot el treball de camp que he dut a terme al llarg dels anys de recerca. Però, concretament, com? Durant el meu grau en Antropologia a Bologna –una ciutat que em va enriquir amb amistats i va despertar encara més la meva curiositat–, vaig escriure la tesi després d'una estada de pràctiques en un centre d'acollida. El treball final de grau

titulat «Els que neixen l'1 de gener: l'experiència de la narració en el procés de sol·licitud d'asil», examinava la falta d'un enfocament intercultural entre els professionals i com les persones sol·licitants d'asil gestionaven aquest buit. Per exemple, durant les entrevistes a la comissaria, els funcionaris sovint reien d'aquells sol·licitants que no sabien la seva data exacta de naixement, perquè ho interpretaven com a ignorància, sense reconèixer que en alguns contextos culturals conèixer la pròpia data de naixement té rellevància, mentre que en d'altres no (Fry, 2017). Com a conseqüència, molts sol·licitants d'asil van començar a usar l'1 de gener com a data de naixement com a estratègia. Una situació similar va aparèixer quan vaig acompanyar dones nigerianes, supervivents de tràfic sexual, a la Comissió Territorial. A causa de restriccions de permís, havia de quedar-me a fora mentre elles compartien les seves històries. Moltes sortien després visiblement frustrades i explicaven com la comissió havia menystingut parts significatives dels seus testimonis. Quan intentaven descriure creences culturals com el *juju*,[1] aquestes experiències eren despatxades com a mera «màgia» i tractades com a irrellevants. Aquesta falta de comprensió i respecte minava la confiança en el sistema de suport, i feia que algunes dones se sentissin ignorades i ridiculitzades, i que finalment abandonessin els centres d'acollida.

Durant el màster en Màster en Migracions i Relacions Interculturals, vaig fer treball de camp en un centre d'acollida al nord d'Itàlia, liderant un projecte d'investigació-acció participativa amb dones que havien patit tràfic sexual i matrimonis forçats, així com

1. El *juju* és una pràctica espiritual tradicional present sobretot en cultures de l'Àfrica Occidental, especialment a Nigèria. Inclou rituals, juraments i la invocació d'esperits o divinitats per influir en esdeveniments, oferir protecció o imposar malediccions. En molts contextos, els rituals de *juju* els duen a terme líders espirituals o «sacerdots de *juju*» que usen objectes d'una persona, com cabells, ungles o peces de roba, per vincular-la o controlar-la simbòlicament. En casos de tràfic d'éssers humans, els traficants aprofiten aquests rituals per manipular i controlar psicològicament les víctimes. Sovint obliguen les dones a jurar secret i lleialtat abans d'emprendre el viatge, sota l'amenaça que trencar aquests juraments provocarà greus conseqüències espirituals o físiques, com malalties, pèrdua de seny o danys a les seves persones estimades. La por del *juju* està profundament arrelada i es converteix en una eina poderosa perquè els traficants assegurin obediència i silenci.

amb el personal del centre. A través de l'art, especialment la dansa i la narració, les dones expressaven una necessitat intensa d'un espai per poder parlar obertament sobre emocions, sexualitat i amor. No obstant això, l'absència d'aquests espais dins del centre en limitava la capacitat per explorar aquestes qüestions delicades. Alhora, vaig observar reptes significatius entre els proveïdors de serveis socials. Van sorgir dos grans problemes: la fatiga per compassió i l'estereotipatge cultural. Mentre que les dones necessitaven suport emocional en un entorn segur, els proveïdors afrontaven les seves pròpies dificultats, que en limitaven la capacitat per oferir una atenció integral. La fatiga per compassió –l'esgotament emocional que resulta de l'exposició prolongada al trauma (Crosby, 2023)– era freqüent entre el personal. Anys de treball amb dones traumatitzades, combinats amb una falta de suport psicològic i llargues jornades laborals, n'havien deixat molts emocionalment exhausts. Com a resultat, les seves interaccions amb les dones es tornaven distants, sense l'empatia necessària per respondre a les seves necessitats. L'estereotipatge cultural era un altre problema clau. Les dones nigerianes, en particular, sovint eren vistes des de punts de vista simplistes i estereotipats, cosa que reduïa les seves experiències a relats de sofriment o a un suposat «endarreriment cultural». Aquesta mirada poc oberta n'eclipsava la individualitat i històries personals, i dificultava que el personal pogués relacionar-s'hi d'una manera culturalment sensible. Aquests reptes eren agreujats per les limitacions de recursos del centre. El personal estava sobrecarregat, treballava hores extra sense accés a suport psicològic ni a una formació adequada en atenció al trauma. Per cobrir les mancances de plantilla, el centre depenia fortament de voluntaris, que sovint no tenien la formació necessària ni un enfocament consistent. L'alta rotació de voluntariat i la falta de coherència en les pràctiques de cura debilitaven encara més l'atenció.

En tots dos contextos vaig conèixer dones migrades que havien patit tràfic sexual o que encara hi estaven atrapades, i vaig observar com interactuaven amb els professionals. Em vaig adonar que aquestes interaccions eren especialment difícils. El control exercit pels traficants, l'estigma cap a les autoritats, les expectatives culturals

contradictòries com la idea de suport i una desconfiança profunda modelaven cada trobada. Moltes dones havien estat enganyades, fet que accentuava encara més la tensió. Com treballen els professionals quan aquesta és la realitat que afronten cada dia? Com «ajuden»?

Aquesta pregunta ha estat el motor de la meva tesi doctoral en antropologia i també d'aquest llibre, que acompanya els professionals mentre afronten aquestes condicions a Espanya en l'àmbit del suport a dones migrades víctimes de tràfic sexual. Planteja un examen crític de l'«ajuda» i mostra com gestionen les tensions, com fan servir la discrecionalitat en el moment d'oferir suport i com dissenyen estratègies davant de situacions confuses, urgents i incertes. El meu estudi presenta aquesta dinàmica a partir de les experiències mateixes dels professionals.